

Odgovori se kreću od najjednostavnijeg, da društvene nauke ne mogu nikada predvideti makroprocese, kao što to mogu prirodnjaci, preko teze da je ne mali broj istraživača naseo samopredstavljanju socijalizma, pa sve do lažne ex post facto svesti teorija o totalitarizmu nakon sloma, da su tobože njeni zastupnici "uvek bili svesni nužnosti sloma". Bajme bez okolišenja tvrdi da su se svi varali, pre svega u pogledu sposobnosti regeneracije socijalizma.

Ipak, već od 1989. prognoze ishoda zbivanja u SSSR-u bivaju nešto pouzdanije. Strah Zapada od anarhije na Istoku krajem 1980-ih nametao je potrebu pouzdanijih prognoza. Ova bojazan diktirala je i strategiju zaprečavanja od opasnosti iz Istočne Evrope. Američki vojni analitičar Korkoren 1990. s razlogom se više pribojavao konzervativne unutarsovjetske reakcije na Gorbačova i obnove lagera, nego raspada SSSR-a (Corcoran 1990). Dakle vojni udar iz avgusta 1991. nije bio toliko nepredvidljiv kao potonji procesi naglog rasula.

Ponajmanje je bila verovatna zabrana KP SSSR-a.

Slom realnog socijalizma bio je crni petak društvenih nauka (Bajme), jer nauka nije mogla dati egzaktnu prognozu sloma. Prva nesposobnost povukla je za sobom i drugu, jer niko nije slutio nakon poraza socijalizma provalu nacionalizma, balkanizaciju i rat. Pritisak izbeglica sa istoka i statusni strah "tvrđave zapadne Evrope" nisu bili naučno pripremljeni. Nije bilo čak ni vrednosnih usmerenja za struktuiranje haotičnih promena. Zato se svako razmatranje uzroka sloma mora pozabaviti sa teorijskim pretpostavkama koje su sprečile predviđanje razvoja. Osim toga, mora se razdvojiti odgovor na pitanje "zašto je propao REALSOCIJALIZAM", od pitanja "zašto se to zbilo u jesen 1989". Lakše je objasniti zašto je komunizam morao pasti, nego koji su realni uzroci sloma (Przeworski). Iz 1989. nauka bi trebala da izvuče pouke u pogledu razumevanja diskontinuiteta i preloma, jer teorija ne služi samo razumevanju održanja sistema nego i njihovog kraha. Teorije društvenih promena moraju bar potencijalno važiti za sva društva ili će postati samo varijante trijumfalizma ili gole ad hoc konstrukcije.

Pokušavajući da odgonetne zašto je sovjetologija bila neuspešna u prognozi, politikolog sa Berklija Ken Džovit osvrnuo se najpre na vlastite naučne iluzije. Uočavao je, kaže, kao i mnogi, slabljenje, a ne modernizaciju SSSR-a, sluteći čak i 1980. budućnost SSSR-u sličnu sudbini Otomanskog carstva, tj. kao neku vrstu kolebanja između propadanja i periodičnih centralističkih napora obnove. Tako je doduše i bilo između 1980. i 1986. Međutim, razvoj od tada opovrgava heurističku valjanost i ovog objašnjenja. Nisam predvideo stabilan ritam propadanja, niti brzi i potpuni slom SSSR-a, priznaje Džovit (Jowitt 1997). Zašto? Zbog snage zapadne dogme o statičnoj prirodi sovjetskog režima niko nije ni slutio da bi radikalne reforme mogao pokrenuti vrh? Niko nije predviđao ranjivost sistema unutrašnjim društvenim snagama, jer do Gorbačova to nije bilo dozvoljeno. Bilo je doduše nagoveštaja o slomu socijalizma, ali ne u smislu operacionalne društvenonaučne teorije, već samo u obliku metateorije i to kod teorije sistema 1980-ih kada je već bilo vidljivo širenje kapitalizma kao svetskog sistema (Beyme 1998 a). Ova naglašena apstraktna prognoza nagoveštavala je samo nužnu evoluciju ka sistemu bez alternative, ali bez pouzdanije vizije sloma. Samo su istoričari mogli ex post facto egzaktnije analizirati sklopove i aktere pod čijim delovanjem je došlo do rasula.